

**TOMARZA AKDERE MAHALLESİ AĞALAR AİLE MEZARLIĞINDA BULUNAN
OSMANLI DÖNEMİ MEZAR TAŞLARI¹**
OTTOMAN PERIOD GRAVESTONES LOCATED IN AĞALAR FAMILY CEMETERY,
AKDERE NEIGHBORHOOD, TOMARZA

Abdulkaki ÖNDER*-Eyüp POLAT**

Öz

Article Info

Toplumların tarih boyunca geliştirdiği ölüm ve defin gelenekleri, yalnızca inanç sistemlerinin değil, aynı zamanda estetik algılarının ve kültürel değer dünyalarının bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Bu geleneklerin somut yansımalarından biri olan mezar taşları; üzerlerindeki yazıtlar, süslemeler ve formları aracılığıyla geçmişin izlerini günümüze taşıyan, kültürel belleğin korunmasına katkı sunan önemli yapılardır. Türk kültürünün erken dönem mezar yapılarından biri olan kurganlar, genellikle üzeri toprakla örtülmüş, kare ya da dikdörtgen planlı mezar odalarından oluşmaktadır. Göktürkler döneminde mezar yapıları, daha da gelişerek bark, dikili taş, balbal ve sunak gibi unsurların yer aldığı anıt mezar külliyelerine dönüşmüştür. Bu alanlar hem ölümlerin anısını yaşatma hem de atalara kurban sunma gibi ritüel amaçlarla kullanılmıştır. İslamiyet'in kabulü sonrasında ise kurgan geleneği, türbe, kümbet ve mezar taşı gibi yeni formlar aracılığıyla varlığını sürdürmüş; biçimsel dönüşüme uğrasa da taşıdığı kültürel ve simgesel değerleri koruyarak Anadolu coğrafyasına aktarılmıştır. Bu süreç, Türk mezar mimarisinin sürekliliğini ve dönüşümünü ortaya koyması bakımından önemli bir kültürel olgudur.

Bu çalışmada, Orta Asya Türk mezar mimarisi izlerinin Kayseri ili Tomarza ilçesi Akdere Mahallesi'ndeki Ağalar Mezarlığı'nda bulunan toplam altı (6) adet mezar taşı üzerindeki örneklemelerin yansımaları incelenmiştir. Yöre halkının bu kültürel mirası tanıması, yaşatması ve koruması amaçlanarak, mezar taşlarının sanat tarihi ve kültürel bağlamda değerlendirilmesi hedeflenerek bir dönemin sessiz tanıkları olan bu kültürel miras unsurlarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması çalışmanın başlıca amaçları içerisinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya Türk defin gelenekleri, Mezar mimarisi, Mezar Taşları, Tomarza, Akdere.

Abstract

The death and burial traditions developed by societies throughout history are considered reflections not only of their belief systems but also of their aesthetic perceptions and cultural value systems. One of the tangible reflections of these traditions, gravestones, are important structures that carry traces of the past to the present through their inscriptions, decorations, and forms, contributing to the preservation of cultural memory.

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 11/06/2025

Kabul Tarihi: 02/09/2025

Atıf

Önder, A., & Polat, E. (2025). Tomarza Akdere Mahallesi Ağalar Aile Mezarlığında Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları. *Anasay*, 32, 198–218.

Research Article

Received: 11/06/2025

Accepted: 02/09/2025

¹ Bu Çalışma, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, “Tomarza'daki Türk Dönemi Mezar Taşları” Adlı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezinden Üretilmiştir.

* Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye/Kayseri, **ORCID ID** <https://orcid.org/0009-0007-1607-4740>

** Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Türkiye/Kayseri, **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0003-4050-0520>

One of the early burial structures in Turkish culture, the kurgan, typically consisted of rectangular or square burial chambers covered with earth. During the Göktürk period, these structures evolved into monumental tomb complexes featuring elements such as bark, steles, balbals, and altars. These sites served both commemorative and ritual purposes, such as honoring the deceased and offering sacrifices to ancestors.

Following the adoption of Islam, the kurgan tradition continued through new forms such as türbes, kümbets, and gravestones. Although these underwent formal transformation, they preserved their cultural and symbolic meanings and were transmitted into the Anatolian context. This process represents an important cultural phenomenon in terms of demonstrating the continuity and transformation of Turkish funerary architecture.

In this study, the reflections of the traces of Central Asian Turkish tomb architecture were examined through six (6) selected gravestones located in the Ağalar Cemetery of Akdere Neighborhood in Tomarza District, Kayseri Province. The main objectives of the study include evaluating these gravestones within the context of art history and cultural heritage, aiming to ensure that the local community recognizes, preserves, and sustains this cultural legacy. By doing so, the study seeks to protect these silent witnesses of a historical period and pass them on to future generations.

Keywords: Central Asian Turkish Burial Traditions, Grave Architecture, Gravestones, Tomarza, Akdere.

Cite this article as:

Önder, A., & Polat, E. (2025). Ottoman Period Gravestones Located in Ağalar Family Cemetery, Akdere Neighborhood, Tomarza. *Anasay*, 32, 198–218.

EXTENDED ABSTRACT

Funerary and burial traditions developed by societies throughout history are regarded not only as reflections of their belief systems but also as indicators of their aesthetic perceptions and cultural values. One of the tangible manifestations of these traditions is the gravestone, which serves as a vital medium for preserving cultural memory through inscriptions, ornamentations, and forms. Among the earliest examples of Turkish funerary architecture are the kurgans, typically composed of rectangular or square burial chambers covered with earth. During the Göktürk period, these structures evolved into monumental funerary complexes, incorporating elements such as bark (memorial enclosures), standing stones, balbals (spirit stones), and offering altars, which functioned both as memorials and ritual sites for ancestral worship.

With the adoption of Islam, the tradition of kurgans transitioned into new architectural forms such as türbes (mausoleums), kümbets, and gravestones. Although the physical forms changed, the symbolic and cultural values remained intact and were transferred to Anatolia. This process highlights both continuity and transformation in Turkish funerary architecture. Burial practices and death rituals have been shaped by geographical conditions and religious beliefs, deeply influencing the way of life of Turkish communities. The nomadic lifestyle, societal structures, and ritual obligations related to death played a key role in shaping these traditions. In Turkish culture, death is viewed as a significant social phenomenon that influences individual attitudes and behavior.

Respect for the deceased and the preservation of their memory have always been considered a cultural responsibility in Turkish society. This understanding, often referred to as the “Cult of Ancestors” in academic literature, is based on the belief that ancestral spirits continue to exist in nature. Consequently, certain natural elements and animals were regarded as symbolic representations of deceased ancestors. The earliest information about Turkish burial customs appears in Chinese sources, and the kurgan graves provide essential insights into the spiritual beliefs of ancient Turks regarding the afterlife.

The gravestones in the Ağalar Cemetery, located in Akdere Neighborhood of Tomarza District in Kayseri Province, represent important elements of cultural heritage that document the continuity of Turkish-Islamic funerary traditions. The motifs found on these stones—such as tea sets, ewers, çark-ı felek (cosmic wheel), and tree of life—not only serve as decorative elements but also symbolize belief, identity, and cultural continuity. These ancient symbols suggest that

despite adopting various religions throughout history (e.g., Islam, Christianity, Judaism), the Turks continued to preserve funerary traditions inherited from older belief systems.

It is also noteworthy that grave types in Turkish mourning tradition vary across periods. In pre-Islamic times, burial chambers were furnished with utensils, symbolic animals (like rams or horses), or even real animals and weapons. After the spread of Islam, these elements began to be depicted symbolically on gravestones rather than being placed inside the graves. Elements such as headstones, stone rams, and stone horses are concrete reflections of this cultural transformation.

The ornaments on the gravestones are executed using low-relief and incising techniques, offering valuable insights into the aesthetic sensibilities and stone-carving craftsmanship of their time. However, many of these gravestones have been damaged due to natural weathering over time. Their decorative features have eroded, some stones have developed fungal growths, and in many cases, large portions of the stones remain buried underground. This underlines the urgent need for documentation, restoration, and conservation work.

Cataloging, documenting, and, when appropriate, exhibiting these gravestones under proper conditions is crucial for transmitting this cultural heritage to future generations.

This study investigates the reflections of Central Asian Turkish funerary architecture on six gravestones located in the Ağalar Cemetery of Akdere Neighborhood, Tomarza District, Kayseri Province. By evaluating these stones within their art-historical and cultural context, the study aims to raise awareness among the local community regarding the importance of preserving and sustaining this cultural heritage. In doing so, it also contributes to safeguarding these silent witnesses of history for future generations.

Giriş

Bu çalışmanın konusu, Kayseri ili Tomarza ilçesi Akdere Mahallesi'nde bulunan Ağalar Mezarlığı'ndaki Osmanlı dönemi mezar taşlarını kapsamaktadır. Mezarlıkta yer alan bu taşlar, yalnızca dönemin estetik anlayışını yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgenin yerel kimliğini ve kültürel mirasını da ortaya koyan önemli unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında, bezemeli özellikler taşıyan altı (6) adet mezar taşı seçilerek ayrıntılı bir şekilde tanıtılmış; bu taşların biçimsel ve yapısal özellikleri analiz edilmiş, kitabeleri okunmuş, Fotoğrafları çekilmiş ve ölçekli çizimleri hazırlanmıştır. Değerlendirme aşamasında ise taşlar, malzeme, süsleme öğeleri, işçilik teknikleri ve tipolojik özelliklerine göre sınıflandırılarak kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Konuyla ilgili literatür taraması sırasında mezarlıklar ve mezar taşlarıyla ilgili çeşitli yayınlara ulaşılmış olsa da, bu çalışmalar genellikle farklı bölgelere ve mezar taşlarının farklı yönlerine odaklanmıştır. Konuya sistematik biçimde yaklaşan ilk çalışmalardan biri olarak Beyhan Karamağaralı'nın "*Ahlat Mezar Taşları*" adlı eseri öne çıkmaktadır (Karamağaralı, 1992). Bu çalışma, mezarlıklar ve mezar taşı konusunda kapsamlı ve düzenli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Kayseri ilinin ilçe ve köylerinde bulunan süslemeli mezar taşlarına yönelik ilk kapsamlı inceleme, araştırmacı Beyhan Karamağaralı tarafından gerçekleştirilmiştir (Karamağaralı, 1992, s. 12-13). Aslı Sağıroğlu Arslan tarafından hazırlanan "*Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*" başlıklı yüksek lisans tezi, Kayseri yöresinde yer alan bezemeli mezar taşlarının sistemli bir biçimde bütüncül olarak ele alındığı ilk akademik çalışma olması açısından dikkat çekici bir öneme sahiptir. Bu çalışma, 2005 yılında Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından yayımlanmıştır. Aynı yazar tarafından kaleme alınan "*Develi İlçesindeki Bezemeli Mezar Taşları*" (2007) ile "*Seyid Burhaneddin Hz. Mezarlığı, Mezarları ve Mezar Taşları*" (2018) adlı çalışma bu alanda yapılmış diğer önemli çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yine Aslı Sağıroğlu Arslan tarafından Kayseri'deki mezarlıklar üzerine çeşitli akademik makaleler yayımlanmıştır. Aslı Sağıroğlu Arslan'ın Kayseri Mezar Taşları üzerine yaptığı kapsamlı çalışmalar sonrası bu alan üzerine Sultan Murat Topçu tarafından "*Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları*" (2009), ile

“*Bünyan İlçesi Gergeme Mahallesi Tarihi Mezar Taşları*” adlı çalışması bu alanda çalışacaklar için başvurulacak yayınlar arasındadır (2024). Sonrasında ise Kayseri Mezar taşları üzerine çeşitli makale yayınları ve yüksek lisans tezleri yapılmıştır.

TOMARZA TARİHİ VE COĞRAFYASI

Tomarza, Kayseri iline bağlı, 1953’te ilçe olan ve 1.397m rakıma sahip bir yerleşim alanıdır. 1.452 km² yüzölçümündeki ilçe, karasal iklim etkisi altındadır; yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve karlıdır (Tomarza İlçesi-Kayseri Valiliği, 2025).

Tomarza adının Osmanlı arşivlerinden günümüze değişmeden gelmesi, Anadolu yer adları açısından dikkat çekici bir tarihî sürekliliğe işaret eder. Bu durum, tarihsel hafızanın ve yerel kimliğin istikrarını yansıtan önemli bir göstergedir.

İbn Bibi’nin 13. yüzyılda yazdığı “*El-Evâmirü l-Alâiyye*” (Selçukname) Selçuklu dönemi Anadolu’suna dair önemli bilgiler sunar. Bu eserde geçen Kösi-dere adı, yalnızca bir güzergâhı değil, aynı zamanda Türklerin bölgeyle kurduğu coğrafi ve kültürel bağı yansıtır. Selçuklu kaynaklarında Kösi-dere, Osmanlı’da Köstere, halk dilinde Gösdere olarak anılmış ve bugünkü Tomarza ile ilişkilendirilmiştir (Akşit, 2008, s. 65).

Tomarza adının kökeniyle ilgili halk arasında, yerleşim yerinin adını Ermeni kökenli Tomaska ya da Tomas adlı saygın bir kişiden aldığı yönünde bir rivayet dolaşmaktadır. Ancak bu görüş, yer adlarının kökenine dair bilimsel araştırmalar ışığında kesinlik kazanmamış bir anlatım niteliğindedir. Nevzat Özkan (2011) bu adın Ermenicenin dil yapısıyla uyumlu olmadığını ve bölgenin tarihî, kültürel, coğrafi özellikleriyle örtüşmediğini belirterek, adın muhtemelen çevredeki akarsularla ilişkili olduğunu savunur. Özkan’a göre, Kafkasya’dan Anadolu’ya göç eden Gregoryan mezhebine mensup Türk toplulukları ya da Kıpçak Türkçesinden etkilenmiş Ermeniler, sulak arazi anlamındaki “*Tomararda*” adını kullanmış, bu ad zamanla fonetik değişime uğrayarak Tomarza’ya dönüşmüştür (Özkan, 2011, s. 374). Arkeolojik bulgular, Tomarza tarihinin Geç Hitit Dönemi’ne uzandığını göstermektedir. İlçe merkezinde ve Özlüce (Dadaloğlu) Mahallesi’nde bulunan kabartmalar, heykeller ve mühürler Kayseri Müzesi’nde sergilenmektedir (Baykan, 2010, s.18-22). Hitit dönemine ait önemli buluntulardan biri de İmamkulu Mahallesi’ndeki kral ve tanrı tasvirli kaya kabartmasıdır (Erdoğan, 2022, s. 187). Kayseri Müzesi envanterinde yer alan Geç Hitit dönemine ait önemli diğer bir eserde, Tomarza ilçesine bağlı Aslantaş köyü civarında keşfedilen Kurubel Yazıtıdır (Şahin, 2011, s. 494). Hiyeroglif yazı karakterleriyle işlenmiş olan bu kitabe, M.Ö. 9. ve 8. yüzyıllar arasına tarihlenmekte olup bölgedeki Geç Hitit varlığının epigrafik açıdan anlamlı bir örneğini oluşturmaktadır (Şahin, 2011, s. 494). Hititlerle başlayan Tomarza yerleşimi, tarih boyunca Asur, Med, Pers, Makedon, Kapadokya, Roma, Bizans ve Selçuklu egemenliklerinde kalmıştır (Dikmen & Arda, 2011, s. 158). Pers döneminde Emiruşağı’nda yer altı şehirleri inşa edilmiştir. M.Ö. 334’te Büyük İskender’in Persleri yenmesiyle Kapadokya Krallığı’na, M.S. 17’de ise Roma hâkimiyetine girmiştir. 395’te Roma’nın bölünmesiyle Bizans yönetimine geçen bölge, 7. ve 8. yüzyıllarda İslam ve Türk akınlarına uğramıştır. 968’de Bizans, bölgeyi geri alarak 1500 kişilik bir Ermeni kabilesini Tomarza’ya iskân etmiştir (Dikmen & Arda, 2011, s. 160). 1067’de Afşin Bey’in fetihleriyle Türk hâkimiyeti başlamış, (Solak, 2008, s. 181) 12.yüzyılda Danişmendliler döneminde Türk yerleşimi kalıcı hâle gelmiştir. Danişmentlerin yıkılışıyla 1169 sonrası Selçuklu, Moğol, Memlûk ve çeşitli beyliklerin yönetiminde kalan Tomarza, (Dikmen & Arda, 2011, s.161).1398 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (Yinanç & Elibüyük, 2009, s. XLII). 1402’de Timur’un Anadolu’ya girişiyle Osmanlı hâkimiyetinden çıkan bölge Timur tarafından Kayseri dâhilinde Karamanoğullarına verilmiştir (Uzunçarşılı, 2024, s. 17).

Timur sonrası bölge Karamanoğulları, Dulkadiroğulları, Osmanlılar ve Memlûkler arasında hâkimiyet mücadelesine sahne olmuş ve sürekli el değiştirmiştir (Çayırdağ, 2009, s. 309; Solak, 2008, s. 181). 1514 İran Seferi’nde Yavuz Sultan Selim, yardım talebini reddeden Dulkadiroğlu Alauddevle Bey’in üzerine yine Dulkadiroğullarına mensup Şehsuvaroğlu Ali Bey’i göndermiştir. Ördekli Savaşı’nda Alauddevle Bey’in ölmesiyle beyliğin yönetimine geçen

Ali Bey'in 1522'de Kanuni tarafından oğullarıyla birlikte öldürtülmesiyle Tomarza'daki Dulkadir nüfuzu tamamen sona ererek hâkimiyet Osmanlılara geçmiştir (Yinanç, 1989, s. 105).

Osmanlı idaresinde Karaman Eyaletine bağlı olan Kayseri Sancağı içerisinde yer alan Tomarza 1856'da Bozok Eyaletine bağlanmıştır. Bozok Eyaletinde 1864'de yapılan idari taksimat sonrası (1864 Vilayet Kanunnamesi) Develi kazasına bağlı nahiye olmuştur (Dikmen & Arda, 2011, s. 161).

19.yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Tomarza ve çevresindeki köylere yönelik Türk nüfus yerleşimi süreklilik arz etmiştir. 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı ile I. Dünya Savaşı sırasında, özellikle 1916 yılında Kars, Ardahan, Erzurum ve Ağrı bölgelerinde yaşanan karışıklıklar ve baskılar sonucunda, bu illerden ayrılan Türk toplulukları Tomarza ve çevresine yerleştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde de iskân faaliyetleri devam etmiş; 1924 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Nüfus Mübadelesi kapsamında Anadolu'ya getirilen mübadil Türklerin bir kısmı Tomarza ilçe merkezine ve bazı köylere yerleştirilmiştir. (Kaya, 2019, s. 885).

3 Mart 1953 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren yeniden 22 kaza kurulması hakkındaki 6068 numaralı kanunun 27/02/1953 tarihinde kabul edilmesiyle Kayseri'ye bağlı bir Kaza yapılan Tomarza'ya 56 köy bağlanmıştır (Yeniden 22 Kaza Kurulması Hakkında Kanun, 1953). 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı kanun, 13 ilde büyükşehir belediyesi ve 27 ilçe kurulmasını öngörmüş; 6 Aralık 2012 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında, Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin sınırları il mülki sınırları olarak belirlenmiş; köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılarak köyler mahalleye, beldeler ise tek mahalle olarak ilçe belediyelerine bağlanmıştır (Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Kurulmasına Dair Kanun, 2012).

AKDERE MAHALLESİ

Günümüzde Akdere adıyla anılan yerleşim, tarihte mahalle çevresinde bulunan mağaralardan dolayı Kelgin olarak bilinmekte olup, Cumhuriyet döneminde kısa bir süre Alakuşak olarak adlandırılmıştır (Sarptaş, 2025). 1953 yılına kadar Develi ilçesine bağlı yerleşim birimi olan Akdere Köyü, bugün ilçe statüsünde olan 1953 yılına kadar Develi'ye bağlı bir nahiye konumunda olan Tomarza'ya bağlanmıştır (Yeniden 22 Kaza Kurulması Hakkında Kanun, 1953).

TÜRKLERDE DEFİN GELENEĞİ

İslam öncesi devirlerden beri süre gelen Türk ölüm adet ve gelenekleri, coğrafi koşullar ve dini inanışların da etkisiyle, Türk toplumunun yaşam tarzı üzerinde belirleyici bir rol oynamış; gelenek, görenek, örf ve adetlerin oluşumunda etkili bir unsur olmuştur. Özellikle göçebe hayatın getirdiği zorunluluklar, toplumsal düzenin kurallarını ve ölümle ilgili ritüellerin biçimlenmesini doğrudan etkilemiştir. Ölüm, insan yaşamının kaçınılmaz bir gerçeği olarak bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendiren önemli bir sosyal olgudur. Türk toplumunda ise bu durum, inanç yapısı ve yaşam biçimi doğrultusunda, ölü gömme geleneklerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır (Polat, 2015).

Türk toplumu, geçmişten günümüze ölümlerine derin bir saygı göstermiş ve onların hatıralarını yaşatmayı kültürel bir sorumluluk olarak görmüştür. Bu anlayış, bilimsel literatürde "Atalar Kültü" olarak adlandırılmaktadır. Türk inanç sisteminde, ataların ruhlarının doğada varlığını sürdürdüğüne inanılmış; bu doğrultuda, doğada karşılaşılan bazı canlıların ya da varlıkların, vefat eden ataların simgesel temsilleri olduğu düşünülmüştür (Polat, 2019, s. 1064-1081).

Türklerin ölü gömme geleneklerine dair en eski bilgilere Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Ayrıca, kurgan adı verilen mezar yapıları da bu gelenekler hakkında önemli ipuçları sunmakta ve Türklerin ölüm sonrası inanç dünyasını yansıtmaktadır (Diyarbakirli, 1972, s. 64).

Çin kaynaklarına göre, M.Ö. 3. yüzyılda Hunlar, ölülerini iç ve dış tabut olmak üzere iki katlı tabutlara yerleştirerek gömmekteydi ve bu tabutların üzeri altın ve gümüş işlemeli kumaşlarla örtülmekteydi. Kaynaklarda Türklerin geleneksel defin ritüelleri arasında; yog adı verilen yas töreni düzenlemek, ölüyü toprağa gömmek ya da yakmak, birden fazla cenazeyi birlikte defnetmek, cesetleri mumyalamak, ölüyle birlikte çeşitli eşyalar ve yiyecekler bırakmak, mezarın bir bölümüne at gömmek, Alplere ait mezarların yanına balbal dikmek ve ölüyü tabut içinde bir ağaca asmak gibi uygulamalara yer verildiği görülmektedir (Polat, 2015; Arslan, 2018, s. 32). Türklerin defin merasimlerinde uygulanan gelenekler, inanç sistemleri ve toplumsal yapılarıyla yakından bağlantılıdır. Cenaze törenlerinde ölü, çadır içine yerleştirilir ve aile fertleri tarafından at ya da koyunlar kurban edilerek, bu hayvanların başları kazıklara geçirilip çadırın önüne dizilirdi. Ölünün akrabaları atlara binerek çadırın etrafında yedi kez döner, yas tutmanın bir göstergesi olarak da yüzlerini bıçakla keserlerdi; bu merasim yedi defa tekrarlanır ve uygun görülen bir günde defin işlemi gerçekleştirilirdi (Polat, 2015). Mevsim koşulları da defin zamanını belirlemede etkiliydi; ilkbaharda ölenler sonbaharda, kışın ölenler ise ilkbaharda toprağa verilir. Defin günü geldiğinde, ölüm gününde yapılan törenler aynen tekrarlanır; atla çadır etrafında dolaşılır ve yüz kesme geleneği yeniden uygulanırdı (Polat, 2015). Mezarın başına, ölen kişinin hayatta iken katıldığı savaşlarda öldürdüğü düşman sayısı kadar taş dizilirdi ve bu taşların sayısı kimi zaman yüzleri, hatta binleri bulurdu (Karamürsel, 2002, s.123). Türklerde defin işleminden üç ya da yedi gün sonra, “ölü aşı” adı verilen bir yemek töreni düzenlenirdi; Kaşgarlı Mahmud bu geleneği “Yog” terimiyle tanımlamıştır. Ayrıca ölen kişi, günlük eşyaları, silahları ve atı ile birlikte gömülerek, Türklerin ölümden sonraki yaşama ve ruhun sonsuzluğuna olan inançları yansıtırdı (Polat, 2015).

AKDERE AĞALAR MEZARLIĞI

Kayseri'nin Tomarza ilçesine bağlı Akdere Mahallesi'nde yer alan Akdere Ağalar Mezarlığı, ihata duvarı ile çevrili olup yaklaşık 15–16 mezarı bünyesinde barındırmaktadır. Mezarların büyük bölümü Osmanlı dönemine tarihlendirilmekte olup, bunlar arasında Cumhuriyet dönemine ait bir mezar da bulunmaktadır.

Katalog No: 1

Çizim No: 1-5

Fotoğraf No: 1-4

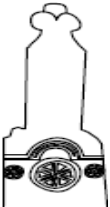
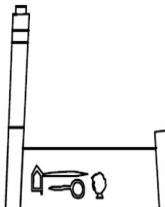
Yeri: Akdere Ağalar Mezarlığı

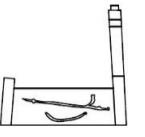
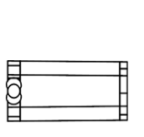
Kitabesi ve Tarihi: Kitabe/ Korozyon - 19. yy

Mezar Biçimi: Çatma Lahit Tipi Mezar

Malzemesi: Yöre Taşı

İşleniş Niteliği: Alçak Kabartma

					
(A) Katalog: (1) Foto: (1)	(A) Katalog: (1) Çizim: (1)	(B) Katalog: (1) Foto: (2)	(B) Katalog: (1) Çizim: (2)	(C) Katalog: (1) Foto: (3)	(C) Katalog: (1) Çizim: (3)

					
(D) Katalog: (1) Foto: (4)	(D) Katalog: (1) Çizim: (4)	Katalog: (1) Çizim (5) Plan	Katalog: (1) Ölçek		Kuzey yan taş detay
Tablo: 1 (A); Başucu Taşı (B); Güney Yan Taş (C); Ayakucu Taşı (D); Kuzey Yan Taşı					

Genel Tanım: Dikdörtgen formunda her biri yöreye özgü yekpare taştan yapılmış olan çatma lahit tipi mezarın, iki yan, baş ve ayakucu taşları mevcuttur. Dikdörtgen formu çatma lahit tipindeki mezarın başucu taşının alt gövde bölümünde, silmeler ile basık kemer formunda çerçevelenmiş bir alanda yer alan dikdörtgen formdaki kartuş içerisinde, alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş bir hayat ağacı motifi bulunmaktadır. Dairesel formda tasarlanan hayat ağacı motifinin merkezine, yine alçak kabartma tekniğinde altı yapraklı bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Başucu taşının alt gövde kısmında bulunan hayat ağacının her iki yanında ise dairesele formda, alçak kabartma tekniğinde altı yapraklı birer çiçek motifi işlenmiştir. Taşın üst bölümünün kitabe olması gereken yeri oyuk bir biçimde olup burada muhtemelen doğu Arap rakamlarıyla yazılmış bir tarih bulunmaktaydı; ancak günümüzde bu kısım okunamaz durumdadır. Başucu taşının güney, kuzey ve iç yüz kısmında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Başucu taşı, şişkin sarık biçiminde tasarlanmış bir serpuşla son bulmaktadır. Lahitten başucu taşına geçiş profilli silmelerle sağlanmıştır (Foto.1).

Güney yan taşında alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş kilit, kahve kavurma tava, kahve fincanların üzerinde bulunması gereken bir çizgi bulunmaktadır. Fincanların bulunduğu kısım korozyona uğradığından fincanlar belli olmamaktadır. Ayaklı ve kapaklı bir ibrik motifinin alt gövde kısmı belirgin olmakla birlikte motifin üst kısmı korozyona uğramıştır. Taşın son kısmında yine korozyona uğramış bir kahve dibeği bulunmaktadır (Foto.2).

Ayakucu taşının alt gövde bölümünde, silmelerle çerçevelenmiş bir alanda yer alan dikdörtgen formdaki kartuş içerisinde, alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş on iki kollu bir çarkı felek motifi yer almaktadır. Ayakucu taşın üst bölümü ise kırık durumda olup günümüze ulaşmamıştır (Foto. 3).

Kuzey yan taşının iki silme ile bölümlenmiş kısmından aşağı doğru alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş mızrak tutan bir el motifi bulunmaktadır. Bu motifin altında ise alçak kabartma tekniğiyle bir kılıç motifi işlenmekle beraber kılıcın kabza kısmı tahrip olmuştur (Foto.4).

Katalog No:2

Çizim No: 2-5

Fotoğraf No: 2-4

Yeri: Akdere Ağalar Mezarlığı

Kitabesi ve Tarihi: Kitabe yok - 19. Yy

Mezar Biçimi: Çatma Lahit Tipi Mezar

Malzemesi: Yöre Taşı

İşleniş Niteliği: Alçak Kabartma, Yüksek Kabartma

(A) Katalog: (2) Foto: (1)	(A) Katalog: (2) Çizim: (1)	(B) Katalog: (2) Foto: (2)	(B) Katalog: (2) Çizim: (2)	(C) Katalog: (2) Foto: (3)	(C) Katalog: (2) Çizim: (3)
(D) Katalog: (2) Foto: (4)	(D) Katalog: (2) Çizim: (4)	Katalog: (2) Çizim (5) Plan	Katalog: (2) Ölçek	Güney yan taş detay	Kuzey yan taş detay
Tablo: 2 (A); Başucu Taşı (B); Güney Yan Taş (C); Ayakucu Taşı (D); Kuzey Yan Taşı					

Genel Tanım: Dikdörtgen formunda her biri yöreye özgü yekpare taştan yapılmış olan çatma lahit tipi mezarın, iki yan, baş ve ayakucu taşları mevcuttur. Ayakucu taşının üst gövde bölümü kırıktır. Çatma lahit tipindeki mezarın başucu taşının alt gövde bölümünde, silme ile oluşturulan basık kemer formunda çerçevelenmiş bir alanın altında iç içe oluşturulan iki dairenin iç kısımlarında düz “v” ile “ters “^” şeklinde alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş geometrik şekiller bulunmaktadır. Kitabesi olmayan başucu taşı dikdörtgen formunda olup şişkin sarıklı bir serpuşla son bulmaktadır (Foto.1).

Dikdörtgen formunda yekpare taştan yapılan güney yan taşının üst bölümü bir silme kuşağı ile hareketlendirilmiştir. Güney yan taşının dış yüzeyine bir tepsi içinde dört adet kahve fincanı, fincanların alt kısmına bir kahve kavurma tavası, onun altında toprak altında kalmış olan bir cezve ve kahve tokmağı bulunmaktadır. Bu motiflerin yan kısmında ise daire formunda çarkı felek motifi ve bu motife bitişik bir sap bulunmaktadır (Foto.2). Ayakucu taşının alt gövde bölümünde, silme ile oluşturulan basık kemer formunun altında, alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş iç içe iki daire formunda geometrik geçmeli bezeme yer almaktadır. Kemer formunun üst bölümünde korozyona uğramış kapaklı bir ibrik bulunmaktadır. Ayakucu taşının üst bölümü kırık durumda olup günümüze ulaşmamıştır (Foto. 3).

Dikdörtgen formunda yekpare taştan yapılan kuzey yan taşının üst bölümü bir silme ile hareketlendirilmiştir. Silme kuşağının alt bölümüne yüksek kabartma tekniği daire formunda bir madalyon yapılmış olup iki ucunda birer alem bulunmaktadır. Alemler madalyonun sağ tarafına yüksek kabartma tekniğiyle bir adet çakmaklı tabanca, hançer ve kilitli sandık motifi işlenmekle beraber bu figürler korozyona uğramıştır (Foto.4).

Katalog No: 3

Çizim No: 3-5

Fotoğraf No:3-4

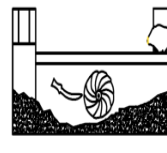
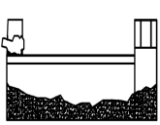
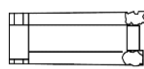
Yeri: Akdere Ağalar Mezarlığı

Kitabesi ve Tarihi: Kitabe yok- 19. Yy

Mezar Biçimi: Çatma Lahit Tipi Mezar

Malzemesi: Yöre Taşı

İşleniş Niteliği: Alçak Kabartma ve Kazıma Tekniği

					
(A) Katalog: (3) Foto: (1)	(A) Katalog: (3) Çizim: (1)	(B) Katalog: (3) Foto: (2)	(B) Katalog: (3) Çizim: (2)	(C) Katalog: (3) Foto: (3)	(C) Katalog: (3) Foto: (3)
					
(D) Katalog: (2) Foto: (4)	(D) Katalog: (2) Çizim: (4)	Katalog: (2) Çizim (5) Plan	Katalog: (2) Ölçek	Güney yan taş detay	
Tablo: 3 (A); Başucu Taşı (B); Güney Yan Taş (C); Ayakucu Taşı (D); Kuzey Yan Taşı					

Genel Tanım: Dikdörtgen formunda her biri yöreye özgü yekpare taştan yapılmış olan çatma lahit tipi mezarın, iki yan ve başucu taşının alt gövde kısmı mevcut olup, ayakucu taşı günümüze gelmemiş fakat yerine sonradan farklı bir taş parçası konmuştur. Çatma lahit tipindeki mezarın başucu taşının alt gövde bölümünde, silme ile oluşturulan kemer formu alanının altında kazıma tekniğiyle işlenmiş korozyona uğramış bir çarkı felek motifi yer almaktadır. Başucu taşının üst gövde bölümü kırılmış olup günümüze ulaşmamıştır (Foto.1).

Dikdörtgen formunda yekpare taştan yapılan güney yan taşının üst bölümü bir silme kuşağı ile hareketlendirilmiştir. Güney yan taşının dış yüzeyine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan bir hançer ve daire formunda on iki kollu çarkı felek motifi bulunmaktadır (Foto.2).

Ayakucu taşının orijinali günümüze ulaşmamış olup kare biçiminde bir taş alt gövde bölümüne yerleştirilmiştir (Foto. 3).

Dikdörtgen formunda yekpare taştan yapılan kuzey yan taşının üst bölümü bir silme ile hareketlendirilmiştir. Kuzey yan taşın yüzey kısmı sade tutulmuş olup herhangi bir süsleme unsuru barındırmamaktadır (Foto.4).

Katalog No: 4

Çizim No: 4-5

Fotoğraf No:4-4

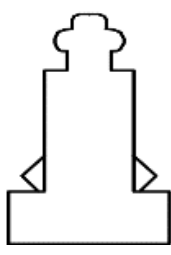
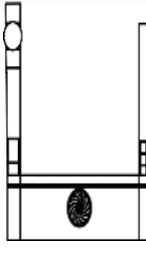
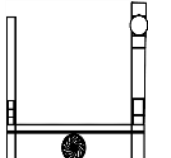
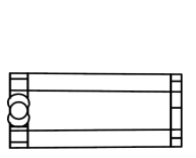
Yeri: Akdere Ağalar Mezarlığı

Kitabesi ve Tarihi: Kitabe yok- 19. Yy

Mezar Biçimi: Çatma Lahit Tipi Mezar

Malzemesi: Yöre Taşı

İşleniş Niteliği: Alçak Kabartma

					
(A) Katalog: (4) Foto: (1)	(A) Katalog: (4) Çizim: (1)	(B) Katalog: (4) Foto: (2)	(B) Katalog: (4) Çizim: (2)	(C) Katalog: (4) Foto: (3)	(C) Katalog: (4) Foto: (3)
					
(D) Katalog: (4) Foto: (4)	(D) Katalog: (4) Çizim: (4)	Katalog: (4) Çizim: (5) Plan	Katalog: (4) Ölçek	Kuzey yan taş detay	
Tablo: 4 (A); Başucu Taşı (B); Güney Yan Taş (C); Ayakucu Taşı (D); Kuzey Yan Taşı					

Genel Tanım: Dikdörtgen formunda her biri yöreye özgü yekpare taştan yapılmış olan çatma lahit tipi mezarın, iki yan, baş ve ayakucu taşları mevcuttur. Dikdörtgen formulu çatma lahit tipindeki mezarın başucu taşının alt gövde bölümü kare üst gövde bölümü dikdörtgen formunda olup başlık kısmı şişkin sarıklı bir serpuşla son bulmaktadır. Kitabesi olmayan başucu taşının üst gövde bölümü sade tutulmuş olup alt gövde bir kemer yayı ile çevrelenerek kemer yayının alt kısmına bir çarkı felek motifi işlenmiştir. Çarkı felek motifi alt gövde kısmı korozyona uğradığından fazla belirgin değildir (Foto.1).

Dikdörtgen formunda yekpare taştan yapılan güney yan taşının üst bölümü bir silme kuşağı ile hareketlendirilmiştir. Silme kuşağının alt bölümünde güney yan taşının dış yüzeyine alçak kabarma tekniğiyle iki içleri boş kartuşun ortasında konumlandırılmış daire formunda on iki kollu çarkı felek motifi işlenmiştir (Foto.2).

Ayakucu taşının alt gövde bölümü kare formunda olup, üst gövde bölümü yuvarlak kemer formundadır. Ayakucu taşının alt gövde bölümü bir kemer yayı ile çevrelenmiş olup kemer yayının alt kısmına alçak kabartma tekniğiyle on iki kollu çarkı felek motifi yerleştirilmiştir. Ayakucu taşının üst gövde bölümünde ise alçak kabartma tekniğiyle ayakları kemer yayı üzerine oturan ayaklı ve kapaklı bir ibrik motifi işlenmiştir (Foto. 3).

Dikdörtgen formunda yekpare taştan yapılan kuzey yan taşının üst bölümü bir silme ile hareketlendirilmiştir. Silme kuşağının alt bölümünde kuzey yan taşının dış yüzeyine alçak kabarma tekniğiyle iki elips şeklindeki kartuş 'un ortasında konumlandırılmış daire formunda on iki kollu çarkı felek motifi işlenmiştir (Foto. 4).

Katalog No: 5

Çizim No: 5-4

Fotoğraf No: 5-4

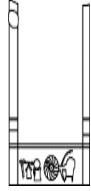
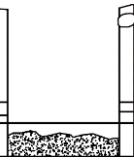
Yeri: Akdere Ağalar Mezarlığı

Kitabesi ve Tarihi: Kitabe /Korozyon- H.1268/M.1851

Mezar Biçimi: Çatma Lahit Tipi Mezar

Malzemesi: Yöre Taşı

İşleniş Niteliği: Alçak Kabartma

 (A) Katalog: (5) Foto: (1)	 (A) Katalog: (5) Çizim: (1)	 (B) Katalog: (5) Foto: (2)	 (B) Katalog: (5) Çizim: (2)	 (C) Katalog: (5) Foto: (3)	 (C) Katalog: (5) Çizim: (3)
 (D) Katalog: (5) Foto: (4)	 (D) Katalog: (5) Çizim: (4)	 Katalog: (5) Çizim (5) Plan	 Katalog: (5) Ölçek	 Güney yan taş detay	

Tablo: 4 (A); Başucu Taşı (B); Güney Yan Taş (C); Ayakucu Taşı (D); Kuzey Yan Taşı

Genel Tanım: Dikdörtgen formunda her biri yöreye özgü yekpare taştan yapılmış olan çatma lahit tipi mezarın, bir yan, baş ve ayakucu taşları mevcuttur. Dikdörtgen formu çatma lahit tipindeki mezarın başucu taşının alt gövde bölümü kare üst gövde bölümü dikdörtgen formunda olup başlık kısmı şişkin sarıklı bir serpuşla son bulmaktadır. Kitabe ve tarih kısmı korozyona uğrayan başucu taşının alt gövde bölümü kemer yayı ile çevrelenerek kemer yayının alt kısmına on iki kollu bir çarkı felek motifi işlenmiştir. Çarkı felek motifinin alt kısmı zamanla kot farkı olduğundan toprak altında kalmıştır (Foto.1).

Güney yönünde konumlanan güney yan taş, dikdörtgen formunda yekpare taştan inşa edilmiş olup, üst bölümü silme kuşağı ile hareketlendirilmiştir. Bu silme kuşağının alt kısmında, taşın dış yüzeyine alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş kompozisyon dikkat çekmektedir. Kompozisyonda, bir tepsi üzerinde yer alan beş adet kahve fincanının altında kahve kavurma tavası, kahve dibeği, kapaklı bir cezve ve kahve tokmağı figüratif olarak betimlenmiştir. Yan taşın orta kısmı düz bir çizgi ile yatay olarak bölümlenmiş olup, bu bölümde dairesel formda on dört kollu bir çarkıfelek motifi yer almakta; bu motife birleşen yay aynı kompozisyon içerisinde birlikte işlenmiştir. Yay motifinin sağ kısmında ise bir kilitli sandık motifi yer almaktadır. Bu unsurlar, taş üzerindeki süsleme anlayışının hem sembolik hem de işlevsel düzlemde yorumlanabileceğini ortaya koymaktadır (Foto.2).

Ayakucu taşı, alt ve üst gövde olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Alt gövde bölümü kare formunda tasarlanmış olup, üst gövde bölümü yuvarlak kemer formuna sahiptir. Alt gövde, bir kemer yayı ile çerçevelenmiş ve bu kemer yayının alt kısmına alçak kabartma tekniğiyle on iki kollu çarkıfelek motifi yerleştirilmiştir. Üst gövde bölümünde ise, yine alçak kabartma tekniğiyle betimlenmiş, ayakları kemer yayı üzerine oturan ayaklı ve kapaklı bir ibrik motifi bulunmaktadır. Ancak taşın bu bölümü zaman içerisinde maruz kaldığı korozyon nedeniyle tahrip olmuş ve ibrik motifi belirginliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Söz konusu kompozisyon, sembolik anlamlar barındıran ikonografik öğeler ile dikkat çekici bir bezeme anlayışını yansıtmaktadır (Foto. 3).

Mezar yapısının kuzey yönünde konumlanması gereken kuzey yan taşı, günümüze ulaşamamıştır. Mevcut durumda taşın yokluğu, yapının orijinal bütünlüğü ve süsleme programı hakkında doğrudan bilgi edinilmesini kısıtlamakta, ancak diğer yüzeylerdeki benzerlikler üzerinden olası rekonstrüksiyonlara imkân tanımaktadır (Foto.4).

Katalog No: 6

Çizim No: 6-5

Fotoğraf No:6-4

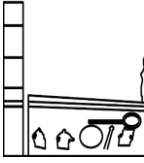
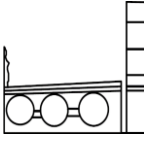
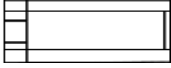
Yeri: Akdere Ağalar Mezarlığı

Kitabesi ve Tarihi: Kitabe yok - 19. Yy

Mezar Biçimi: Çatma Lahit Tipi Mezar

Malzemesi: Yöre Taşı

İşleniş Niteliği: Alçak Kabartma

					
(A) Katalog: (6) Foto: (1)	(A) Katalog: (6) Çizim: (1)	(B) Katalog: (6) Foto: (2)	(B) Katalog: (6) Çizim: (2)	(C) Katalog: (6) Foto: (3)	(C) Katalog: (6) Çizim: (3)
					
(D) Katalog: (6) Foto: (4)	(D) Katalog: (6) Çizim: (4)	Katalog: (6) Çizim (5) Plan	Katalog: (6) Ölçek	Güney yan detay	
Tablo: 6 (A); Başucu Taşı (B); Güney Yan Taş (C); Ayakucu Taşı (D); Kuzey Yan Taşı					

Genel Tanım: Dikdörtgen formda tasarlanmış olan ve her biri yöreye özgü yekpare taştan imal edilmiş çatma lahit tipi mezar, iki yan, baş ve ayakucu taşlarından oluşmaktadır. Mezar yapısına ait bu elemanlardan ayakucu taşının orijinali günümüze ulaşamamış olup, mevcut durumda yerine farklı nitelikte bir taş yerleştirilmiştir. Bu durum, mezarın özgün bütünlüğünü kısmen etkilemekle birlikte, diğer yapısal unsurlar üzerinden mezarın tipolojik değerlendirmesi yapılabilmektedir.

Başucu taşı, volkanik kökenli yöresel taş malzemeden yekpare olarak biçimlendirilmiştir. Taş, genel form itibarıyla yukarıya doğru daralan, silindirik hatlarla sonlanan bir kompozisyona sahiptir. Alt gövde kısmı kareye yakın blok formu olup, yüzeyde yer alan alçak kabartma kemer motifi dikkat çekicidir. Bu kemer formunun alt kısmında, dairesel formda üç kollu bir çarkıfelek motifi bulunmaktadır. Üst bölümdeki kütle, başlık benzeri bir yükseltiyle sonlanmakta, bu durum taşın işlevsel anlamda bir başucu taşı olarak kullanıldığını desteklemektedir. Kitabe ve tarih bilgisi bulunmayan başucu taşı, yüzeyinde gözlemlenen bozulmalar ve doğal etkenlere bağlı olarak gelişen aşınmalar nedeniyle detaylı ikonografik çözümlemelere tam anlamıyla imkân vermemektedir. Ancak mevcut yapıım tekniği ve sınırlı da olsa izlenebilen bezeme anlayışı, taşın muhtemelen 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarına tarihlendirilebileceğini düşündürmektedir (Foto.1).

Güney yönünde konumlanan güney yan taş, dikdörtgen formda olup, yöreye özgü yekpare taş malzemeden inşa edilmiştir. Taşın üst bölümünde yer alması beklenen silme kuşağı, zamanla maruz kaldığı korozyon nedeniyle büyük ölçüde tahrip olmuştur. Yüzeyde alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş bezemeler dikkat çekici niteliktedir. Uzunlamasına bir çizgi ile sınırlandırılmış kompozisyonda, bir tepsi üzerinde dört adet kahve fincanı yer almakta; bu fincanların yanında bir kahve kavurma tavası, onun altında kahve dibeği ve kahve tokmağı görülmektedir. Ayrıca kompozisyonun devamında, dairesel formda bir madalyon ile figüratif nitelik taşıyan, kapaklı cezve ya da küçük ibrik olarak yorumlanabilecek iki adet nesne yer almaktadır. Lahdin iç kısmı günümüzde toprak ve doğal bitki örtüsü ile kısmen dolmuş durumdadır. Bu durum, lahit yapısının orijinal form ve detaylarının bütüncül bir şekilde anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bununla birlikte, taş yüzeyindeki ikonografik unsurlar, dönemin gündelik yaşamına ve kültürel temsillerine ışık tutması bakımından dikkate değerdir (Foto.2).

Ayakucu taşının mezar yapısında, orijinal olmadığı, sonraki bir dönemde farklı bir taşın bu konuma yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu taş, form, boyut ve taş işçiliği bakımından mezarın diğer elemanlarıyla bütünlük arz etmemekte; üstelik yüzeyinde herhangi bir bezeme, yazıt ya da tanımlayıcı unsur bulunmamaktadır. Mezarın diğer mimari elemanlarıyla karşılaştırıldığında, bu ayakucu taşının gerek estetik gerekse yapısal bütünlük açısından mezarın özgün kompozisyonuna dâhil olmadığı sonucuna varmak mümkündür. Taşın bulunduğu konumda herhangi bir sabitleme izi ya da mezarın diğer taşlarıyla uyumlu bir bağlantı noktası gözlenmemektedir. Bu durum, mezarlık alanında zamanla gerçekleşmiş taş yer değişimleri ya da onarım amacıyla yapılan müdahalelerden biri olarak değerlendirilebilir (Foto. 3).

Dikdörtgen formda ve yöreye özgü yekpare taştan imal edilen kuzey yan taşının üst bölümü, yüzeyi yatay doğrultuda çevreleyen bir silme kuşağı ile hareketlendirilmiştir. Bu silme kuşağının hemen alt kısmında, alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş üç adet dairesel formda madalyon motifi dikkat çekmektedir. Söz konusu madalyonlar, birbirine bağlantılı şekilde betimlenmiş olup, hem kompozisyon bütünlüğü hem de figüratif anlatım açısından estetik bir süreklilik sunmaktadır. Madalyonların içerdiği sembollere dair detaylar kısıtlı olmakla birlikte, kullanılan düzenleme biçimi taş ustasının simetrik anlayışını ve dönemin bezeme anlayışını yansıtmaktadır (Foto.4).

DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Kayseri ili Tomarza ilçesine bağlı Akdere Mahallesi'nde yer alan ve halk arasında "Ağalar Mezarlığı" olarak bilinen aile mezarlığındaki Türk Dönemi mezar taşlarını konu almaktadır. Araştırma kapsamında, mezarlık sahası içerisinde tarihi ve sanatsal açıdan nitelikli olduğu değerlendirilen toplam 11 adet mezar taşı tespit edilmiştir. Bu 11 adet mezar yapısından 6 adedi kataloğa alınmıştır. Mezar taşlarının çoğunda kitabe bölümleri mevcut olmakla birlikte, bu kitabelerin büyük bir kısmında tarih bilgisine rastlanmamış ya da korozyon nedeniyle mevcut yazılar okunamaz hâle gelmiştir. Ancak, taşlar üzerinde yer alan bezeme unsurlarının ikonografik özellikleri göz önünde bulundurularak, söz konusu mezar taşlarının genellikle 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyılın başlarına tarihlenebileceği düşünülmektedir. Mezarlık alanında yapılan gözlemler neticesinde, taşlar üzerinde görülen süsleme anlayışı doğrultusunda Selçuklu veya Beylikler dönemine ait mezar taşı örneklerine rastlanmadığı tespit edilmiştir. Mezarlık alanında bulunan tarihi mezarlar çatma lahit tipi mezarlardır.

1.1. Çatma lahit tipi mezarlar

1.2. Birkaç kaide üzerine yerleştirilen dikdörtgen prizma formundaki yekpare taş blokların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş olup, çerçeve şeklinde planlanan bu mezarların yan cephe taşlarının yüksekliği, baş ve ayakucu şahidelerinin yaklaşık yarısı kadardır. Bu tür mezarlarda genellikle baş ve ayakucu olmak üzere iki şahide taşı bulunmakla birlikte, bazı örneklerde yalnızca başucu şahidesi yer almaktadır. Yine bazı mezarlarda yan cephe taşlarından en az biri günümüze ulaşmamış olup, mezar formunun tam olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Mezarlık alanının doğu bölümünde yer alan çatma lahit tipi mezarlar, katalogda 1, 2, ve 3 numaralı mezarlar olarak tanımlanmıştır. Batı bölümünde konumlanan benzer yapısal özelliklere sahip diğer çatma lahit tipi mezarlar ise 4, 5 ve 6 numaralı mezarlar olarak tespit edilmiştir. Alanda tespit edilen bu örnekler, bölgesel taş işçiliği ve mezar mimarisi açısından önemli bilgiler sunmaktadır.

Mezar alanında yer alan başucu ve ayakucu durumundaki taşların büyük bir çoğunluğu çeşitli düzeylerde tahribata uğramış durumdadır. Katalog numarası 6 olan mezar hariç tutulduğunda, kalan tüm mezarların şahide taşlarının dikey dikdörtgen formda olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu mezar yapısını diğerlerinden ayıran en belirgin özellik ise, baş ve ayakucu şahidelerinin formudur. Bu şahide dilimli kemer formlarına sahip olup sütun benzeri tasarımlarıyla öne çıkmaktadır. Bu biçimsel özellikler, mezarların hem dönemi hem de ait oldukları sosyal statü hakkında ipuçları sunmaktadır.

Belirlenen örnekler dışında, mezar taşlarının baş ve ayakucu şahidelerinin dilimli kemerli, sivri kemerli ve yuvarlak kemerli formlarda olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu şahidler, uzun yıllar boyunca maruz kaldıkları olumsuz iklim koşulları ve çevresel etkenler nedeniyle bütüncül biçimsel özelliklerini büyük ölçüde yitirmiştir. Mezar alanında yalnızca 4 ve 5 numaralı mezara ait baş ve ayakucu şahideleri nispeten sağlam kalabilmiş olup, diğer tüm mezarlarda söz konusu taşlar ya kırılmış ya da tamamen tahrip olmuştur. Bu durum, alandaki mezar taşlarının belgelenmesi ve dönemselleştirilmesinin tespiti açısından önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Mezar alanındaki 9 mezar üzerinde herhangi bir kitabe ya da tarih bulunmuyor 2 mezar kitabeli olmasına karşın korozyon sebebiyle okunamamıştır. Bu durum, söz konusu taşların zaman içerisinde çeşitli çevresel etkiler nedeniyle hasar görmesi, yazı ve bezeme unsurlarının silinmesi gibi etkenlerle açıklanabilir. Bu tür kitablesiz taşlar, mezarlığın tarihsel katmanlarını ve taş işçiliğindeki çeşitliliği tam anlamıyla ortaya koymayı zorlaştırmakta; aynı zamanda alandaki belgelenme sürecinde sınırlayıcı bir unsur teşkil etmektedir.

1.2. Başlıklar

Katalog bölümünde incelenen mezar taşlarının tümü, tek parça hâlindeki blok taşların işlenmesiyle oluşturulmuştur. Bu durum, dönemin taş işçiliğinde yekpare malzeme kullanımının tercih edildiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Yekpare taş blokların tercih edilmesi,

dönemin taş işçiliğindeki teknik yeterliliği ve mezar taşı yapımında dayanıklı, uzun ömürlü malzemelerin kullanımına verilen önemi ortaya koymaktadır. Bu tür malzemeler, hem yapısal bütünlüğün korunmasına katkı sağlamakta hem de süsleme ile biçimlendirme süreçlerinde yüksek düzeyde ustalık gerektiren bir zanaatkarlık anlayışını yansıtmaktadır. Mezarlık alanında bulunan mezarların tümünün baş şahideleri batı yönünde konumlanmaktadır. Başucu taşları, yekpare blok taşlardan imal edilmiş olup, yaklaşık 1.5 ila 2,30 metre arasında değişen yüksekliklere, 0.45 ila 0.75 metre arasında değişen genişliklere ve yaklaşık 0.12 ila 0.25 metre arasında değişen taş kalınlığına sahiptir. 1, 2, 4 ve 5 numaralı başucu taşları, genellikle kareye yakın dikdörtgen biçimindeki bir alt bölümle başlayıp, daralarak uzun dikdörtgen bir gövde ile devam etmekte ve üst bölümde yer alan şişkin sarıklı bir serpuşla sonlanmaktadır. Şahidelerin alt bölüm ile gövde kısmının birleştiği köşelerde, 15 ila 20 cm formlarında pahlanmış küçük taş elemanların yer aldığı gözlemlenmiştir. 6 numaralı başucu taşı alt bölüm kareye yakın dikdörtgen biçiminden daralarak yükselen sütun biçimine dönüşerek bir başlıkla son bulmaktadır. 3 numaralı mezarın başucu taşı üst gövde bölümünden kırık durumdadır.

Başucu taşlarının alt yüzeyinde sıklıkla çarkıfelek motifi, geometrik geçmeler ve iç kısımlarında çiçek bezemeleri bulunan çeşitli boyutlarda madalyonlar işlenmiştir. Bezeme kuşağının üst kısmında ise bir ya da iki adet düz yüzeyli silme ile yarım yuvarlak kemer formlarına yer verildiği göze çarpmaktadır. Gövde bölümlerinde çoğunlukla kitabelik alan bulunmakla birlikte, birçok mezar taşında bu alan boş bırakılmıştır. Ayakucu taşlarına gelince; 1 ve 2 numaralı taşların üst gövde bölümleri kırılmış, 3 ve 6 numaralı taşlar ise günümüze ulaşmamıştır ve mevcut durumda yerlerinde farklı taşlar bulunmaktadır. 4 ve 5 numaralı ayakucu taşları yuvarlak kemer formundadır. Ayakucu taşlarının alt yüzeylerinde de geometrik geçmeler ile çarkıfelek motifleri sıklıkla işlenmiştir. Bezeme kuşağının üst kısmında bir ya da iki adet düz yüzeyli silme ile birlikte yarım yuvarlak ya da basık kemer formlarına yer verilmiştir. Bu kemer formlarının üzerine ise genellikle ayaklı ve kapaklı ibrik motifleri işlenmiştir. Yukarıda betimlenen başucu taşı formunun dışında kalan farklı formlara sahip şahideler de mevcuttur; ancak bunlar sayıca sınırlı olup genelleme yapılmasına olanak tanımamaktadır.

1.3. Süsleme ve süsleme çeşitleri

Akdere Ağalar Mezarlığı mezarlarında, baş ve ayakucu şahideleri ile yan cephe taşlarında zengin süslemeler görülür. Yan cephelerde tepsi, kahve fincanı, kahve tavaşı, kilitli sandık, mızrak tutan el, kılıç, hançer, kama, tabanca, çift hilalli ve dairesel madalyonlar, çarkıfelek gibi figüratif motifler yer alır ve dönemin sosyal-kültürel izlerini yansıtır. Başucu taşlarının alt kısımlarında geometrik geçmeler, çiçek ve çarkıfelek motifleri; ayakucu taşlarının alt kısmında benzer süslemeler, üst kısmında ise ayaklı ve kapaklı ibrik motifleri bulunur. Alçak ve yüksek kabartma ile kazıma teknikleri kullanılarak taşlara hem estetik bir zenginlik hem de derin sembolik anlamlar kazandırılmıştır.

1.3.1. Bitkisel süslemeler

1.3.1.1. Altı yapraklı çiçek

Katalog 1 numaralı mezar yapısı başucu taşında görülen altı kollu yaprak çiçekler bir madalyon içerisinde verilmiştir. Alt gövde bölümünde yer alan madalyonun alt tarafından aşağı doğru inen bir ağaç gövdesi aynı zamanda bu motifin hayat ağacını temsil ettiğini düşündürmektedir.

1.3.1.2. Hayat ağacı

Katalog 1 numaralı mezar yapısının başucu şahidesinde, altı yapraklı çiçek formu madalyon içerisine yerleştirilmiş şekilde betimlenmiştir. Bu motif, şahidenin alt gövde bölümünde konumlanmakta olup, madalyonun alt kısmından aşağıya doğru uzanan ağaç gövdesi benzeri form, kompozisyonun "hayat ağacı" sembolizmi ile ilişkilendirilebileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, çiçek ve ağaç birlikteliği, İslam sanatında sıkça rastlanan hayat,

diriliş ve sonsuzluk temalarını yansıtan sembolik bir anlatım olarak değerlendirilebilir (Arslan, 2018, s. 422)

1.3.2. Geometrik süslemeler

Katalog 2 numaralı mezar yapısı baş ve ayakucu taşlarının alt gövde bölümünde yer alan dairesel formdaki nesne olarak tanımlanmıştır.

Katalog 2 numaralı mezar yapısının başucu ve ayakucu şahidelerinin alt gövde bölümlerinde yer alan geometrik süslemeler, dairesel formda düzenlenmiş bir motifle temsil edilmiştir. Bu süsleme unsuru, görsel bütünlüğü sağlayan sade bir kompozisyonla verilmiş olup, nesne formu taşıyan yapısıyla stilize edilmiş geometrik bir öge olarak tanımlanabilir. Motifin düzenleniş biçimi, İslam sanatında sıkça karşılaşılan simetri ve sonsuzluk kavramlarını çağrıştırmaktadır.

1.3.2.1. Çift alemlî (hilallî) madalyon

Katalog 2 numaralı mezar yapısının güney yan cephesinde yer alan süsleme programında, dairesel bir madalyonun her iki yanına bitişik şekilde yerleştirilmiş iki alem motifi dikkat çekmektedir. Alemdeki hilallerin madalyonla bütünleşik bir kompozisyon oluşturacak biçimde konumlandırılması, bu süsleme ögesinin “çift hilallî madalyon” olarak tanımlanmasını mümkün kılmaktadır. Söz konusu motif, İslam sanatında sıkça karşılaşılan ay sembolizmiyle ilişkilendirilmekte olup, muhtemelen dini ya da kültürel bir temsili anlam içermektedir. Eski Türk inanç sisteminde ay ve güneş, kutsallık atfedilen, insanlara iyilik ve koruma sağlayan iki güçlü kozmik unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu gök cisimlerinin, insanları sürekli gözlemleyerek onları olumsuz davranışlardan alıkoyduğu düşünülmüştür (Ögel, 2020, C. 2, s. 242).

1.3.2.2. Madalyon

Katalog 6 numaralı mezar yapısının güney yan cephesinde bir, kuzey yan cephesinde üç adet dairesel formda madalyon bulunmaktadır. Katalog 6 numaralı mezar yapısının güney yan cephesinde bir adet, kuzey yan cephesinde ise üç adet olmak üzere toplamda dört dairesel formda madalyon motifi yer almaktadır. Bu madalyonlar, yüzey düzenlemesinde simetrik bir ritim oluşturarak cephelerin görsel dengesine katkı sağlamaktadır. Dairesel formlu bu süslemeler, mezar taşı sanatında sıkça kullanılan klasik bir motif olup, çoğunlukla içlerine sembolik veya figüratif öğelerin yerleştirildiği dekoratif çerçeve elemanları olarak değerlendirilir. İç kısmı boş olan bu madalyonlar Arslan’a göre ya tamamlanamamış ya da cephelerin hareketlendirilmesi düşüncesiyle kasıtlı olarak süsleme unsuru yapılmamıştır (Arslan, 2007, s. 437)

1.3.2.3. Çarkı felek motifi

Katalog 1 numaralı mezar yapısının ayakucu taşının alt gövde bölümünde; Katalog 2 numaralı mezar yapısının güney yan taşında; Katalog 3 numaralı mezar yapısının başucu taşının alt gövde bölümü ile güney yan cephesinde; Katalog 4 numaralı mezar yapısının ayakucu, güney ve kuzey yan taşlarının cephelerinde; Katalog 5 numaralı mezar yapısının başucu, ayakucu ve güney yan cephelerinde; Katalog 6 numaralı mezar yapısının başucu taşının alt gövde bölümünde; alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş çarkıfelek motifine yer verildiği tespit edilmiştir. Türk sanatında sık kullanılan Çarkıfelek motifi, günümüz Moğolistan’ının kuzeyinden başlayarak İran ve Anadolu’ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada, MÖ 2000’li yıllardan itibaren farklı kültürler içinde varlık göstermiş köklü bir boldür (Daş, 2018, s.200). Türk süsleme sanatında, merkezi bir nokta etrafında dönen ve çok kollu yapısıyla hareket hissi uyandıran motiflere farklı adlar verilmiştir. Bu motifler arasında çarkıfelek, fırıldak, pervane, yanardöner, oklu çark, gök çığırısı ve tezginç gibi terimler öne çıkar. Arap ve İran sanatında bu dairesel devinimi betimlemek için “çerh-i felek” ifadesi kullanılmaktadır. Türk kültüründe ise bu kavram, dilimize “çarkıfelek” olarak geçmiştir. Sözcük, köken bakımından Farsça “çerh” (dönme, çark) ve Arapça “felek” (gök, kader) kelimelerinin birleşiminden türemiştir (Altın, 2021, s. 32). İslam sonrası Türk kültürü içinde Anadolu coğrafyasında mezar taşlarına süsleme olarak aksettirilen bu motif dünyanın ve

evrenin sürekli hareketini; bununla birlikte kaderi, sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü simgeleyen anlam yüklü bir motiftir (Altın, 2021, s. 33-34).

1.3.3. Ateşli ve kesici silahlar

1.3.3.1. Çakmaklı tabanca

Katalog 2 numaralı mezar yapısının güney yan cephesinde bir adet korozyona uğramış çakmaklı tabanca bulunmaktadır. Tabanca ve tüfek motifleri kabirde yatan kişinin yiğitlik ve kahramanlık gibi vasıflara haiz insan olduğunu bitirtmek amacıyla kullanılan süsleme motifleridir (Arslan, 2018, s. 456-457).

1.3.3.2. Mızrak tutan el

Katalog 1 numaralı mezar yapısının kuzey yan cephesinde yer almaktadır. Mızrak motifi güç ve hâkimiyeti temsil etmektedir (Arslan, 2018, s. 460).

1.3.3.3. Kılıç

Katalog 1 numaralı mezar yapısının kuzey yan cephesinde yer almaktadır. Kabirde yatan kişinin yiğitliğini vurgulamak amacıyla yapılan süsleme unsurudur (Arslan, 2018, s. 458).

1.3.3.4. Kama-hançer-bıçak

Katalog 2 numaralı mezar yapısının kuzey yan cephesinde; Katalog 3 numaralı mezar yapısının güney yan cephesinde hançer motifi yer almaktadır. Kama ve hançer motifleri, hayatın ani ve erken sona erişini simgeleyen anlamlarıyla dikkat çeker. Altı yüzyılı aşkın bir geçmişe sahip bu semboller, Anadolu başta olmak üzere Türklerin yaşadığı çeşitli coğrafyalarda mezar taşları üzerinde sıklıkla görülmektedir. Bu tür motifler, ölümün kaçınılmazlığını ve yaşamın kırılgan doğasını vurgulayan geleneksel bir anlatım biçimi olarak, kültürel hafızada önemli bir yer edinmiştir (Arslan, 2018, s. 460).

1.3.4. Günlük Kullanım Eşyaları

Günlük kullanım eşyaları gündelik hayatta kullanılan eşyalardır. Akdere Ağalar mezarlık alanında mezar taşlarının süsleyen öğeler arasındadır.

1.3.4.1. Kahve takımları ve sürahiler (İbrik veya Cezve)

Katalog 1,2,5 ve 6 numaralı mezar yapılarının güney yan taşlarında Tepsi, kahve fincan takımı, kahve kavurma tavası, kahve dibeği, kahve tokmağı, Cezve ve sürahi veya ibrik bulunmaktadır.

Mezarlarda yer alan kahve takımları, gömülen kişinin konukseverliğini ve cömertliğini simgeleyen anlamlı bir kültürel unsurdur (Arslan, 2018, s. 442). Mezar taşlarına işlenen cezve, fincan, ibrik, tepsi ve kahve kutusu gibi motifler, mezar sahibinin kahveye verdiği önemi ve misafirperverliğini yansıtır. Bu tür süslemelere Kars, Iğdır, Ardahan ve Erzincan çevresindeki mezarlarda da rastlanmaktadır. Osmanlı'da kahve, yasaklara rağmen yaygınlaşmış, tarikat kültürüne dâhil olmuş ve kutsal eşyalar arasında sayılmıştır. Bektaşî ve Ahilik geleneklerinde kahve, toplumsal ve ritüel bir değer taşıırken, bazı yorumlara göre mezar taşlarına bu motiflerin işlenmesi, öte dünyada da kahve içilebileceği inancını yansıtır (Arslan, 2015, s. 315-331).

1.3.4.2. Kilit

Katalog 1 numaralı mezar yapısının kuzey yan cephesinde yer almaktadır. Kilit özellikle mezar taşı süslemelerinde sembolik bir anlam kazanarak dikkat çekici bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Kilit motifi, geleneksel Türk aile yapısından beslenen bir anlam dünyasına sahiptir. Türk kültüründe erkeğin aile içerisindeki konumu, çoğunlukla "evin direği" veya "reisi" olarak tanımlanmakta, bu durum da çeşitli semboller aracılığıyla ifade edilmektedir. Anadolu'da erkek, evin güvenliğini ve bütünlüğünü sağlayan bir unsur olarak kilide benzetilmektedir. Bu benzetmeye göre, bir kilidin kırılması yahut ortadan kalkması, ancak o evin erkeğinin vefatıyla

mümkün hale gelir. Böyle bir durumda, evin düzeni bozulur, hane sarsılır ve adeta ocağın sönmesiyle eşdeğer bir anlam kazanır. Dolayısıyla, kilit motifi, yalnızca bir süsleme unsuru değil, aynı zamanda ölümle birlikte gelen toplumsal ve ailevi yapının çözülüşünü temsil eden güçlü bir semboldür. Mezar taşlarında kilit motifi çoğunlukla tek başına yer almaz; tarak ve makas gibi diğer gündelik yaşam araçlarıyla birlikte kullanıldığı görülür. Bu birliktelik hem cinsiyet rolleri hem de bireyin hayattaki işlevi hakkında ipuçları vermektedir. Bu yönüyle motiflerin kompozisyonu, yalnızca estetik değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ve antropolojik bir yorumlamayı da mümkün kılmaktadır (Sili, 1996, s. 224)

1.3.4.3. Kilitli sandık

Katalog 5 numaralı mezar yapısının güney yan cephesinde yer almaktadır. Sandık motifi, evlenme çağına gelen genç kızlar için hazırlanan çeyiz sandığını simgeler; bu yönüyle evlilik arzusunun, neslin devamını ve aile yapısının gücünü temsil eder (Tazegül, 2019). Anadolu'nun geleneksel dokuma sanatında yer alan 'sandıklı' motifi, evlilik arzusu, doğurganlık ve yeni bir hayat kurma isteğini simgeleyen kültürel bir semboldür. Çeyiz sandığı geleneğine dayanan bu motif, kadının toplumsal rolünü ve evlilik kurumuna olan ilgiyi yansıtan önemli bir unsur olarak öne çıkar (Bozkurt, 2020, s. 704). Mezar taşı süslemelerinde yer alan kilitli sandık motifi, yukarıda belirtilen kültürel anlamlarla doğrudan ilişkilidir. Bu motif, bireyin özellikle kadınların yaşarken taşıdığı evlilik, aidiyet ve üretkenlik gibi toplumsal rolleri mezar taşına da yansıtır. Sandığın kilitli oluşu ise, bu arzuların ve rollerin ölümle birlikte kapanmış olduğuna, yani tamamlanmış bir yaşam döngüsüne işaret eder. Kilitli sandık motifinin genel olarak erkek mezar taşlarında bulunması geçmişte var olan fakat artık erişilemez hâle gelen değerlerin ve aidiyetlerin bir tür hafızası olarak da okunabilir.

1.3.4.4. İbrik

Katalog 1 numaralı mezar yapısının kuzey yan cephesinde; Katalog 2 ve 4 numaralı mezar yapısının ayakucu taşlarının üst gövde bölümünde ayaklı ve kapaklı figüratif ibrik motifi yer almaktadır. İbrik motifi kabirde yatan kişinin dindarlığını vurgulamak amacıyla uygulanan süsleme çeşididir (Arslan, 2018, s. 458).

1.5. Malzeme ve teknik

Akdere Ağalar Mezarlığı'nda incelenen mezar yapılarında başucu, ayakucu ve yan cephe taşları, genellikle yöreye özgü doğal taşlar veya küfeki taşı kullanılarak, yekpare bloklar hâlinde yontulmuştur. Tomarza'da taş ocaklarının yaygınlığı ve "Tomarza taşı"na ulaşımın kolaylığı, bu malzemenin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Siyah ve kırmızı tonlardaki taşlar, görsel çeşitlilik sağlama amacıyla kullanılmıştır. Şahidelerdeki süsleme ve kitabeler; yüksek kabartma, alçak kabartma ve kazıma gibi çeşitli tekniklerle işlenmiş olup, dönemin estetik anlayışını ve taş ustalarının becerilerini yansıtmaktadır.

SONUÇ

Akdere Ağalar Mezarlığı'nda yer alan mezar taşları, Türk-İslam mezar geleneğinin sürekliliğini belgeleyen önemli kültürel miras unsurlarıdır. Taşlar üzerinde gözlemlenen fincan takımları, ibrik, çarkıfelek ve hayat ağacı gibi motifler, yalnızca süsleme unsurları değil; aynı zamanda inanç, kimlik ve kültürel sürekliliğin sembolleri olarak değerlendirilmektedir. Bu kadim semboller, Türklerin tarih boyunca benimsedikleri farklı dinî inançlara (İslam, Hristiyanlık, Yahudilik) rağmen, eski inanç sistemlerinden gelen mezar kültürünü yaşatmaya devam ettiklerini göstermektedir.

Türk yas geleneği çerçevesinde, mezar tiplerinin farklı dönemlerde değişim göstermesi de dikkat çekicidir. İslamiyet öncesi dönemde, mezarların yer altı bölümlerine kap-kacak, koç ve at figürleri ya da gerçek hayvanlar ve silahlar bırakılırken; İslamiyet'in kabulüyle birlikte bu unsurlar mezar taşlarının üst bölümlerine sembolik olarak işlenmiştir. Baş taşı, taş koç ve taş at gibi öğeler, bu kültürel dönüşümün somut yansımalarıdır.

Mezar taşları üzerindeki bezemeler, alçak kabartma ve kazıma teknikleriyle işlenmiş olup, dönemin estetik anlayışı ve taş işçiliği açısından da kıymetli veriler sunmaktadır. Ancak bu taşların büyük kısmı, zamanla oluşan hava koşullarının etkisiyle tahrip olmuş; yüzey bezemeleri dökülmüş, bazı taşlarda mantarlama gözlemlenmiştir. Ayrıca, birçok taşın gövde bölümleri toprak altında kalmış durumdadır. Bu durum, acil belgeleme, restorasyon ve koruma çalışmalarını gerekli kılmaktadır.

Tarihi mezarlıkların korunması, yalnızca akademik bir sorumluluk değil; aynı zamanda toplumsal bir görevdir. Mezar taşlarının kataloglanması, belgelenmesi ve gerektiğinde uygun koşullarda sergilenmesi, kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması açısından hayati öneme sahiptir. Aksi hâlde, Akdere Ağalar Mezarlığı'nda yer alan bu kıymetli taşların zamanla yok olması, sanat tarihi açısından geri dönülmez bir kayba yol açacaktır.

Sonuç olarak, bu mezar taşları yalnızca bireysel anıtlar değil; aynı zamanda taş ustalarının estetik anlayışını ve dönemin kültürel yapısını yansıtan sanat eserleridir. Bu yönüyle, bölgedeki taş işçiliği ve süsleme geleneğinin değerlendirilmesi açısından da önemli veriler sunmakta olup; korunmaları ve yaşatılmaları adına bilimsel ve uygulamalı tüm adımların atılması elzemdir.

Etik Beyan

“Tomarza Akdere Mahallesi Ağalar Aile Mezarlığında Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics-COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Financial Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR/REFERENCES

Akşit, A. (2011). Kösi/Köse-dere'den Gösdere'ye: Tomarza'nın Selçuklular Devrindeki İsmine Dair Bazı Mülahazalar. A. Yuvalı, & Y. Elden (Ed.). *Birinci Tomarza Sempozyumu* 19–22 Haziran 2008 içinde (ss. 65-67). İstanbul: Öz-kar Kültür Yayıncılık.

Altın, A. (2021). Türk-İslam Kubbelerinde Çarkıfelek Formları. *Sanat tarihi Yıllığı* (30), 29-80.

Arslan, S. A. (2015). *Ölüm Acısını Bir Fincan Kahve Dindirimi? Kayseri Zamantı Irmağı Vadisindeki Bezemeli Mezar Taşları*. E. Pekin (Ed.) *Bir Taşım Keyif Türk Kahvesinin 500 Yıllık Öyküsü* içinde (ss.315-331). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Topkapı Sarayı Müzesi.

Arslan, S. A. (2018). *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Arslan, S. A. (2007). *Develi İlçesindeki Bezemeli Mezar Taşları*. Develi: Develi Belediyesi Kültür Yayınları.

Arslan, S. A. (2018). *Seyid Burhaneddin Hz. Mezarlığı, Mezarları ve Mezar Taşları*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Baykan, A. N.(2010). *Kayseri İli Tomarza İlçesindeki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Bozkurt, S. (2020). Geleneksel Türk Halı Sanatında Kullanılan Motiflerin Anlamları: Sındırgı-Yağcıbedir Halıları Üzerine Göstergebilimsel Bir Analiz, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8 (1), 697-731.

Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Kurulmasına Dair Kanun (2012). *Resmî Gazete. Yayımlanma Tarihi: 06.12.2012 Sayısı: 28489. Numarası: 6360*

Çayırdağ, M. (2021). *Kayseri Tarihi Araştırmaları*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Daş, E. (2018). Mezar Taşlarında Svastika ve Çarkıfelek Sembollerinin Kökeni ve Anlamı. Duranlı, M. & Haykıran K. (Ed.) *1. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi Bildiriler Kitabı 19-21 Ekim 2018 Kuşadası içinde (ss.199-206)*. Aydın: Yeni Fikir Dergisi Yayınları.

Dikmen, Ç. B. & Arda, Z. (2011). Tomarza Kültür Mirasının Korunması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. A. Yuvalı & E.Yoska (Ed.). *Birinci Tomarza Sempozyumu 19-22 Haziran 2008 içinde (ss.158-179)*. İstanbul: Öz-kar Kültür Yayımları.

Diyanet İşleri, N. (1972). *Hun Sanatı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları.

Erdoğan, M. (2022). *Kayseri’de ve Kayseri Arkeoloji Müzesindeki Hitit Dönemine Ait Eserler*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Karamağaralı, B.(1992). *Ahlat Mezar Taşları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Karamürsel, A. (2002). *Türklerde Mezar Geleneği. Türkler Ansiklopedisi içinde (Cilt. 3, ss. 122-128)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Kaya, B. (2019). Tomarza İlçesi Köy Adları Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi*, 5(11), 884-896.

Ögel, B. (2020). *Türk Mitolojisi Kaynakları ve açıklamaları ile destanlar*. Ankara: Altınordu Yayınları.

Özbay, E., & Topçu, S. M. (2024). Bünyan İlçesi Gergeme Mahallesi Tarihi Mezar Taşları. *Journal of Palmette*(6), 239-277.

Özkan, Nevzat. (2011). Tomarza Adı Üzerine. A. Yuvalı & E. Yoska (Ed.) *Birinci Tomarza Sempozyumu, 19-22 Haziran 2008 içinde (ss. 370-375)*. İstanbul: Öz-kar Kültür Yayımları.

Polat, E. (2015). *Kırgızistan Bişkek’teki Taş Balballar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Polat, E. (2019). Kırgızistan Devlet Tarih Müzesi Bahçesinde Yer Alan Balballar. *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi*, 5(12), 1064-1081.

Sarptaş, Y. (2025). *Köyümüzün Tarihi*. 04.Haziran 2025 tarihinde <https://akder.net/koyumuzun-tarihi/> adresinden erişildi.

Sili,T. (1996). Taşların Dili. *Ahmet Yesevi Üniversitesi BiligTürk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2,220-227.

Solak, İ. (2008). XVI. yüzyılda Zamantu Kazası. Y. Alparslan & M. Karataş (Ed.). *Maraş tarihinden bir kesit: Dulkadir Beyliği Araştırmaları II* içinde (ss.169-182). Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.

Şahin, H. A. (2011). Hititler Zamanında Tomarza. A. Yuvalı & E.Yoska (Ed.). *Birinci Tomarza Sempozyumu 19–22 Haziran 2008* içinde (ss.485-496). İstanbul: Öz-kar Kültür Yayını.

Tazegül, R. (2019). *Malatya İli Düz Dokumalarının Motif Ve Kompozisyon Özelliklerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Tomarza İlçesi-Kayseri Valiliği.(2025).Tomarza İlçesi. 4 Haziran 2025 tarihinde www.kayseri.gov.tr/tomarza adresinden erişildi.

Topçu, S. M. (2009). Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 141 – 175.

Uzunçarşılı, İ. H. (2024). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yeniden 22 kaza kurulması hakkında kanun (1953). Resmi Gazete. Yayın Tarihi:03.03.1953 Sayısı:8349. Numarası:6068

Yinanç, R. & Elibüyük, M. (2009). *Kayseri İli Tahrir Defterleri I. Cilt Değerlendirme Kayseri Livası Transkripsiyonu*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Yinanç, R. (1989). *Dulkadir Beyliği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.